

AZ ÖNIGAZGATÁSI MEGEGYEZÉS ÉS A SZERZŐDÉS TILOS ELLENTÉTÉNEK SZABÁLYOZÁSA¹

A társult munkáról szóló törvény és a kötelmi viszonyokról szóló törvény egy egész sor szabályozott kérdés tekintetében kiegészíti egymást. Ez a helyzet többek között a társadalmi eszközök forgalmának tárgykörével is. Van törvényes lehetőség e forgalom olyan lebonyolítására, hogy akár külön-külön, akár kumulatív, illetve szukcesszív módon, mind az öniszervezési megegyezés, mind a szerződés iustus titulusként jelenjék meg. Ebben az esetben *caedes materiae* kerülnek alkalmazásra a társult munkáról szóló törvény és a kötelmi viszonyokról szóló törvény vonatkozó szabályai.

Egy olyan problémára szeretnénk rámutatni, mely a forgalom két eszköze, az öniszervezési megegyezés és a szerződés lehetséges ellentétének jogi következményeivel kapcsolatos, abban a helyzetben, amikor azok a forgalom láncának közvetlenül összekapcsolt szegmentumai.

Az öniszervezési megegyezés sokoldalú, széles hatósugarú aktus.² Függetlenül attól, hogy jogi természetének vizsgálata még nincs kellően kikutatva, jogi rendszere szabályainak sokrétűsége olyan lehetőségekre és feltevésre enged következtetni, mely szerint az öniszervezési megegyezés a forgalmat szolgálja. Ez esetben két lehetőség áll fenn: az egyik, hogy ez az aktus a szerződés közvetítő szerepe nélkül a társadalmi tulajdonban levő eszközök átruházásának közvetlen alapjává váljon. A társadalmi tulajdonban levő eszközök egyik társadalmi szubjektumról a másikra történő térítésmentes átruházása az öniszervezési megegyezés alapján és alakjában szerződés közvetítése nélkül valósulhat meg. (Megjegyezzük azonban, hogy a társadalmi tulajdonban levő eszközök átruházásának alakjával, módjával kapcsolatos egész kérdéskomplexum külön probléma és széles körű vitának ad teret.) A másik esetben (amely valószínűleg gyakoribb) a forgalmi funkcióval felruházott öniszervezési megegyezés csak keretaktusként szerepel, s a forgalom megvalósítása végett szükség mutatkozik a szerződésre mint az öniszervezési megegyezés tartalma életre hívásának eszközére.

Ebben a viszonyban a két aktus komplementáris, azzal, hogy a szerződés az öngazgatási megegyezésből ered és az anyagi kötelezettségeket rögzítő öngazgatási megegyezést megvalósító aktusaként jelentkeznek.³ Ezt a feltevést A kötelmi viszonyokról szóló törvény és a társult munkáról szóló törvény is tartalmazza. A törvényi rendelkezések előírnyozzák, hogy a szerződő felek a szerződést az öngazgatási megegyezéssel összhangban kössék meg.

A másik hipotézis riókább, s ezt A társult munkáról szóló törvény egy esetétől eltekintve a törvény közvetlenül nem is szabályozza. (Ennek ellenére valószínű, hogy e kivételesen túlmenően a forgalmi gyakorlatban egyes esetekben minden bizonnyal megjelenik majd.) Ez arra a helyzetre vonatkozik, amikor a szerződés lesz a keret- vagy megelőző aktus, melyből az öngazgatási megegyezés megkötése iránti szükség következik. E két aktus egymás közötti viszonyának kérdése e relációban mindkét említett törvényben nyitva maradt.

Lehetséges tehát, hogy a társadalmi tulajdonban levő eszközök forgalmában az öngazgatási megegyezés és a szerződés egymásnak alapul és keretként szolgáljon. Amikor ugyanabban a forgalmi műveletben a forgalom lebonyolítását öngazgatási megegyezés és szerződés is szabályozza, a szabályozási specifikáció különböző kiterjedése ellenére is eltérés mutatkozhat a felek ezen aktusokkal létrehozott jogai és kötelezettségei tekintetében. Ez az eltérés a származtatott (derivált aktus) tartalmában mutatkozik meg.

A kérdés, melyre választ keresünk, abban nyilvánul meg, vajon engedélyezett-e az öngazgatási megegyezés és a szerződés közötti divergencia abban az esetben, ha egymásnak alapul és keretül szolgálnak a megegyezési és a szerződéskötési folyamat részvevői anyagi érdekeinek megvalósítása során. Az eltérés mértéke különböző intenzitású lehet. Bizonyos esetekben a származtatott aktus csak a származtató aktus általános rendelkezéseinek kiegészítő vagy konkretizáló aktusaként szerepel, s ilyenkor többnyire a komplementaritás, mintsem az ellentmondásosság esete forog fenn. Máskor a különbségek korrektív jelleget öltenek (a kötelezettség teljesítésének határideje, helye, időpontja, módja stb.). Egyes esetekben azonban a divergencia sokkal kifejezettebb, s a forgalmi műveletben részvevő felek lényeges kötelezettségeit érinti. Emellett lehetséges, hogy a két aktus rendelkezései közötti eltérés a társadalmi rendet és az erkölcsi szabályokat sérti.

Mindezen hipotézisekben felvetődik a két aktus ellentétére vonatkozó szankció jellegének kérdése. Némelykor olyan ellentétről beszélünk, mely a megengedettség határában belül marad, máskor pedig tilos divergenciáról lesz szó, miközben s esettől függően a szankciók egész sora jön számításba, kezdve a származtatott aktus megtámadhatóságától, annak semmisségéig. Sőt, olyan semmisség is számításba jön, amely a megtámadhatóság és a semmisség között helyezkedik el. A kötelmi viszonyokról szóló törvény szabályozza ezt az új intézményt. A törvény előír-

nyozza a szerződés egybehangolását az öngazgatási megegyezéssel akkor is, ha azt a szerződésben részt nem vevő felek indítványozzák.

A szerződés és az öngazgatási megegyezés egymás közötti ellentétére vonatkozó szankciók jogi rendszerének és jellegének részletes taglalásakor — olyan esetekben, amikor ugyanabban a forgalmi műveletben résztvevők jogait és kötelezettségeit kumulatív módon szabályozzák — először is a szerződés és a származtató öngazgatási megegyezés ellentétének a számbavételét kell megkísérelni. Elsősorban azért, mert ezt a feltevést mélyrehatóan szabályozza A kötelmi viszonyokról szóló törvény és a társult munkáról szóló törvény.

Ennek a helyzetnek a részletesebb bemutatását az a tény is indokolja, hogy a törvény előírásai a másik elemzésre kerülő eset (amikor a szerződés a származtató aktus) szankciónak kiválasztásához is irányadók lehetnek, melyekre nincsenek kifejezett előírások, s azért is, mert a törvény megfogalmazásaiból kétségek eredhetnek azon személyeknek a szerződés egybehangolására irányuló joga tekintetében, akik nem szerződő felek. Ezt követően meg kell vizsgálni, hogy egyáltalán lehetséges, illetve engedélyezett-e a második említett hipotézis, miszerint a szerződés az öngazgatási megegyezés alapja és kerete, s hogyha ez törvényileg lehetséges, miképpen lehetne megoldani az utóbbi aktusnak az előzővel szembeni ellentétét.

II.

Ha öngazgatási megegyezésből derivált szerződésről van szó, néhány általános és különös előírás az irányadó. A kötelmi viszonyokról szóló törvény 6. szakasza előírja a társadalmi-jogi személyek kötelezettségét, hogy minden kötelmi jogi viszonyuk létesítése alkalmával tiszteletben tartsák az öngazgatási megegyezéseket: a társadalmi-jogi személyek, melyek az egymás közötti megkötött öngazgatási megegyezések végrehajtása érdekében létesítenek kötelmi viszonyokat, kötelesek eme öngazgatási megegyezéssel összhangban cselekedni. Ezenkívül a társadalmi-jogi személyek a kötelmi viszonyok létesítése alkalmával kötelesek tiszteletben tartani a másokkal megkötött öngazgatási megegyezéseket és társadalmi megállapodásokat, és az illető öngazgatási megegyezésekkel és társadalmi megállapodásokkal vállalt kötelezettségek teljesítéséért is felelősek.

A vizsgált esethez viszonyítva, jogi implikációi és szabályozási hatóságát tekintve is valamivel konkrétabb előírás a kötelmi viszonyokról szóló törvény 22. szakaszának szabálya, mely a társadalmi-jogi és a polgári-jogi személyek számára kötelezővé teszi, hogy a kötelmi viszonyok létesítésében alapszabályukkal és egyéb általános aktusukkal összhangban járjanak el. Ugyanazon szakasz értelmében azonban, az illető aktusokkal ellentétben megkötött szerződés érvényben marad, kivéve, ha a másik fél erről tudott vagy tudnia kellett volna; vagy ha a törvény más-

képpen nem rendelkezik. Ez az előírás szemmel láthatólag elsősorban a szerződésnek az általános öngazgatási aktusokkal szembeni viszonyára vonatkozik, nem pedig bármely öngazgatási megegyezésre és az arra támaszkodó szerződésre is. Ennek a rendelkezésnek alkalmazása azonban számításba jöhetne néhány olyan esetben is, amikor az öngazgatási megegyezés és a szerződés összhangja forog fenn. Egyes esetekben az öngazgatási megegyezésnek csupán egyedi aktus hatása lesz. Más helyzetben viszont az öngazgatási megegyezés az általános öngazgatási aktus jegyeit is hordozhatja. Ez utóbbiról főként olyan öngazgatási megegyezések esetében lehet szó, melyek a társultmunka-szervezetek jogállását szabályozzák, vagy egyéb státuskérdést rendeznek, mint például a dolgozók jogai és kötelezettségei a társult munkában. Az ilyen jogállás-kérdéseket szabályozó öngazgatási megegyezésből néhány olyan anyagi kötelezettség is létrejöhet, melyek megvalósítása kötelmi szerződés megkötését is megköveteli. Az a szerződés, mely az ilyenfajta öngazgatási megegyezéssel ellentétben kerül megkötésre, elvben függetlenül az öngazgatási aktussal ellentétes tartalmától, joghatásokat vált ki. Pontosabban, az adott esetben, a szerződés érvényességi feltétele, hogy a másik szerződő fél jóhiszemű volt, azaz hogy nem tudott vagy nem volt köteles tudni a szerződést származtató öngazgatási megegyezésről (vagy más általános öngazgatási aktusról). A szerződés nem váltana ki joghatást akkor sem, ha a törvény az általános öngazgatási aktussal való ellentét másfajta jogi elbírálásban részesítette volna.

Feltehető a kérdés, milyen az öngazgatási általános aktusba illetve öngazgatási megegyezésbe ütköző szerződés érvénytelenségének természete abban az esetben, ha a szerződő fél tudott az általános aktus ellentétes tartalmáról, vagy ha a törvény tiltja annak további hatályát. A választ A kötelmi viszonyokról szóló törvény 118. szakaszának idevágó szabályaiban találjuk. A törvény ugyanis e rendelkezésben a szerződés és az öngazgatási megegyezés kötelező összhangjának egy sajátos hipotézisét szabályozza: azt az esetet, amikor az öngazgatási megegyezés résztvevői az illető megegyezés végrehajtása végett kötnek szerződést. Ekkor a törvény félreérthetetlenül kényszerítő fogalmazásmóddal határozza meg, hogy a szerződésnek az illető öngazgatási megegyezéssel kötelezően összhangban KELL LENNIE. Amennyiben azonban a szerződést mégsem az öngazgatási megegyezéssel összhangban kötötték, a törvény értelmében az öngazgatási megegyezés minden résztvevője, ÉS AZ IS, AKI NEM szerződő féi, követelheti az ilyen szerződés összhangolását az öngazgatási megegyezéssel, vagy ha ez lehetetlen, annak teljes vagy részleges semmissé nyilvánítását. Az összehangolás követelésére irányuló jog annak az egyéves szubjektív elévülési határidőnek a lejártával szűnik meg, mely az ellentét tényéről való tudomásszerzés pillanatában kezdődik.⁴ A törvény előírja még a visszaszolgáltatás és a térítés szabályait a szerződés semmissé nyilvánítása esetére, azt a helyzetet tehát, amikor a szerződés az öngazgatási megegyezéssel való összehangolás útján nem marad hatályban. A törvény előírja, hogy ameny-

nyiben a megsemmisített szerződés alapján valamit teljesítettek, azt vissza kell szolgáltatni, ha pedig ez lehetetlen, vagy ha a teljesített szolgáltatás természeténél fogva visszaszolgáltatásra nem ad lehetőséget, a visszaszolgáltatás, illetve a bírósági határozat meghozatalának időpontjában meglevő árakhoz viszonyítva megfelelő pénzbeli térítést kell adni.⁵ A szerződés és az öngazgatási megegyezés ellentétének ezen esetére (amikor a szerződés az öngazgatási megegyezés végrehajtó aktusa) vonatkozó szankcióval kapcsolatban leszögezhetjük, hogy a kötelmi viszonyokról szóló törvény eredeti, ésszerű és rugalmas megoldásával állunk szemben, mely a szerződés- és megegyezéskötés gyakorlata követelményeinek minden bizonnyal eleget fog tenni.

Részletekbe menő megfigyelést eszközölve azonban megállapítható, hogy amint az előző esetben is, vagyis a szerződés és a jogállást szabályozó öngazgatási aktus ellentéte esetében, nem teljesen világos a szerződés érvénytelenségének következményeit és jellegét illetően, de egyes jogkövetkezményei tekintetében sem, kezdve az összehangolási, illetve a megsemmisítési jogosultságtól egyéb részletkérdésig.

A vizsgált esetben tehát nem olyan bírósági szerződésmódosításról van szó, amelyet egyes polgári törvénykönyvek alkalmaztak a semmisségi, illetve megtámadhatósági területen (például az 1959-ben meghozott és 1977-ben módosított magyar Ptk-ban⁶), hanem olyan szabály forog fenn, mely állapot szolgáltat ahhoz, hogy a jogi következményeknek egy külön fajtájáról beszélhessünk.

Már a kötelmi viszonyokról szóló törvény 118. szakasza 1. és 2. bekezdésének hangsúlyából is látszik, hogy a semmisség és a megtámadhatóság jellegzetes képleteivel állunk szemben. Az e szakasz 1. bekezdése kimondja, hogy ha az öngazgatási megegyezés részvevői az illető megegyezés végrehajtása végett kötnek szerződést, a szerződésnek az illető öngazgatási megegyezéssel összhangban KELL LENNIE. A kell kifejezés a származtatott szerződés feleinek félrérthetetlen kötelezettségére utal, hogy a szerződés kikötéseit egybehangolják az öngazgatási megegyezéssel, tehát egy kényszerítő összhang iránti igényre mutat rá, a szerződés és az annak alapul és keretként szolgáló öngazgatási aktus között. Ez a hangsúly könnyen arra a következtetésre juttathatna (amennyiben nem léteznének egyéb irányadó szabályok), hogy a törvény a két aktus ellentétének esetére a szerződés semmisségét vélelmezte. Ugyanazon szakasz 2. bekezdése ellenben azonnal kétségbevonja e megállapítást. Meghatározza ugyanis, hogy ha a szerződés nincs összhangban az öngazgatási megegyezéssel, a megegyezés minden részvevője és az is, aki nem szerződő fél, KÖVETELHETI az egybehangolást, vagy a szerződés semmissé nyilvánítását. A „követelheti” sem a megegyezés részvevői, de harmadik személyek számára sem teszi kötelezővé az összehangolási vagy megsemmisítési kérelem benyújtását. Ezáltal a törvény az idézett 1. bekezdés által felkínált megállapítással ellentétes következtetésre juttat: a részvevőknek vagy harmadik személyeknek összehangolási beavatkozása megítélésüktől és az összehangolás iránti érdekelt-

ségüktől függ. Ez azt jelenti, hogy itt a törvény a megtámadhatóság elemeit is számba vette.

A dilemma szembeötlő: az egyik megfogalmazásban a törvény a divergens szerződés semmisségére (a „kell” szó) a másikban pedig („követelheti”) annak megtámadhatóságára enged következtetni. Milyen hát végző soron az itt sugallt semmisség jellege?

E kétséget még egy tény erősíti. Az összehangolásra vagy a szerződés megsemmisítésére irányuló joggal nem csupán az öngazgatási megegyezés résztvevői rendelkeznek, hanem „az is, aki nem szerződő fél”.⁷ A harmadik személyeknek az összehangolási és megsemmisítési joggal való felruházása könnyen a semmisség következményét hozhatja előtérbe, de egyből ennél szűkebb következtetést is enged levonni.

A semmisség területén a szerződés megtámadására való jog szokásos megfogalmazását általában a „minden érdekelt, illetve harmadik személy” kifejezés jelentéstartalma nyújtja, beleértve természetesen a megfelelő állami szervet is. Ez utóbbi szerepét törvényeink korábbi megfogalmazásaiban gyakran az ügyész, újabban pedig a társadalmi öngazgatási ügyész, vagy egyéb általános társadalmi érdekeket képviselő szerv vette fel. Az „A nem szerződő fél” kifejezés kétségtelenül eléggé tág ahhoz, hogy felölelje az összes általános társadalmi érdekeket képviselő alanyt. Ugyanakkor a fogalmazásmód eléggé rugalmas ahhoz, hogy a többi érdekelt személyt is felölelje. Ám a semmisségre vonatkozó szabályok nézőpontjából a kifejezés pontatlannak is minősíthető. Főként ha egyúttal azt a fogalmazásmódot is szem előtt tartjuk, mely a szerződés megtámadhatóságára utal. A gyakorlatban úgy látszik, nem csupán az érdekeltek, de minden személy, ide értve az általános érdekeket képviselő társadalmi szerveket is, beterjesztheti a szerződés összehangolása vagy megsemmisítése iránti kérelmét. A megsemmisítésre jogosult személyek körének ilyen szélessége érthető és szükségszerű is, hiszen az általános érdekek oltalmáról van szó. Érthetetlen viszont, miért nem tette a törvény kötelezővé az összehangolási vagy a megsemmisítési eljárás megindítását, különösen akkor, ha az általános érdek nyilvánvaló megsértésének esete forog fenn. Kétségtelen: nem mindig szükséges az említett személyek mindegyikének beavatkozása, mert némikor a szerződés a megegyezéstől lényegtelen mértékben, vagy jogi szempontból irreleváns módon tér el. Úgy tűnik azonban, hogy legalább a társadalmi öngazgatási ügyész számára elő kellene irányozni a semmisítési eljárás megindításának kötelezettségét arra az esetre, ha a társadalmi érdek sértéséről van szó. Ő ebben az esetben, külön, erre vonatkozó kifejezett rendelkezés hiányában is kétségtelenül köteles közbelépni, mégpedig a kötelemi viszonyokról szóló törvény 10. szakasza alapján (a társadalmi rend és erkölcs megsértéséről szóló általános szabály). Úgy tűnik azonban, hogy a megtámadást és összehangolást „az is, amely nem szerződő fél” kifejezéssel felölelt személyek legalább egyikének kötelelességként konkretizálni kellett volna, s nem csupán lehetőségként hagyni.

Ezenkívül a túlságosan tág megfogalmazás, mely gyakorlatilag min-

den érdekeltet, sőt nem érdekelt személyt is felölel, s a szerződés összehangolatlanságával kapcsolatos jogvita esetére ügyfélképességgel is felruház — már önmagában is a semmisség legszigorúbb változatára utal. Ez érvekkel is alátámasztható. Legszigorúbb semmisségi változat forog fenn azért, mert a semmisség terén a támadásra való joggal rendszerint a megfelelő társadalmi szerv és minden érdekelt személy rendelkezik. Itt azok a személyek is szerepelnek, akiknek nincs közvetlen érdekeltségük. A fogalmazásmód szigorúságát azonban rendkívüli módon enyhíti, hogy éppen mindegyik a szerződés megtámadhatóságára felhatalmazott alanynak a szerződés összehangolására és megsemmisítésére irányuló joga diszpozitív jellegű. Hasonlóképpen enyhítés az a tény is, hogy a megfogalmazás kifejezetten nem nevezi meg a társadalmi (önigazgatási ügyész) vagy a megfelelő állami szervet, noha természetesen megint csak felöleli azok beavatkozásának lehetőségét. A megtámadásra jogosultak köre és a szerződésnek az öngazgatási megegyezéssel való kötelező összhangja közötti eltérés két extrém következményre utal: a semmisség szigorúbb változatára, és egyúttal a megtámadhatóságra.

Mindemellett meg kell tárgyalni a nem érdekelt személyek szerződés-megtámadási jogának a kérdését is. Lehetséges, hogy a semmissé nyilvánítást olyan személyek is kérik, akik teljességben nem ismerik az öngazgatási megegyezés tartalmát, s hogy ezek egészen indokolatlan esetekben is követelést támasszanak, olyankor is, amikor az öngazgatási megegyezés részvevőinek társadalmilag indokolt és sürgős érdeke, hogy a szerződés útján megvalósítsák anyagi kötelezettségeiket.

Ha mégis igényelnék a szerződés semmisségi minősítését, vagy érvénytelenségét arra az esetre, amikor a végrehajtandó öngazgatási megegyezés a szerződéssel ellentétbe kerül, tekintetbe véve a törvényben egyidejűleg jelen levő semmisségi és megtámadhatósági elemeket, megállapíthatjuk, hogy a kompromisszumos semmisség egy új példájával állunk szemben, azaz egy olyan semmisséggel, mely a semmisség és megtámadhatóság elemeit is magába foglalja. Mégis úgy tűnik, hogy ez nem a semmisség és a megtámadhatóság között, a „középen” álló semmisség, hanem az a fajta, melynél az általános érdekek kerülnek a homlokterembe, s mely emiatt függetlenül a megtámadhatósági elemek jelenlététől, inkább a semmisség szabályaihoz közelít. (A kompromisszumos semmisség nem egyedülálló szerződési jogunk jogeszközeinek sorában, jogi irodalmunk egy részében ilyen minősítést nyert a mértéktelen károsodásra vonatkozó szabály — *laesio enormis* —, mégpedig annak objektív koncepciója, s ama társadalmi érdek miatt, mely szerint a szerződési jogban meg kell valósítani az értékegyenlőség elvét.)

A semmisség vizsgált esetében az általános érdekek uralkodnak nem csupán a szerződés és a számára alapul és keretként szolgáló végrehajtandó megegyezés kötelező összhangjára vonatkozó kényszerítő törvényhangsúly miatt, hanem az öngazgatási megegyezés létrejövetele módja miatt is, mert az a dolgozók kollektív döntéshozatalának eredménye,

szemben a szerződéssel, mely általában csak két akarat egybehangzásának aktusa.

Emellett a szerződés és a számára alapul és keretként szolgáló öngazgatási megegyezés ellentétére vonatkozó szankció szigora még egy kérdést felvet. Ismeretes, hogy a tilos szerződésnek területén a szerződésnek a törvénnyel szembeni különösen kifejezett divergenciája esetében a rosszhiszemű szerződő fél szolgáltatásának a társadalmi közösség javára történő marasztalása — a szocialista polgári törvényhozás (a magyar, orosz, csehszlovák stb. Ptk) idevágó rendelkezéseinek hatására, de az 1888-as Crna Gora-i Általános vagyoni jogi törvénykönyv 600. szakaszának szabályai alapján is alkalmazást nyert háború utáni gyakorlatunkban.

A kötetmi viszonyokról szóló törvény elfogadta a rosszhiszemű szerződő fél szolgáltatása társadalom javára való marasztalásának szabályát, s ezzel a társadalmi tulajdon védelmének egy új tételes jogi eszközt vezetett be, mely feltehetőleg hatásosan védelmezi majd a társadalmat a tilos és erkölcstelen szerződésektől. A 104. szakasz 2. bekezdésében a törvény kifejezetten előírja, hogy amennyiben a szerződés amiatt semmis, mert tartalmában vagy céljában a társadalmi berendezés alkotmányával megállapított elveivel, a kényszerítő jogszabályokkal, vagy a szocialista öngazgatású társadalom erkölcsével ellentétes, a bíróság, teljes egészében, vagy részben, elutasíthatja a rosszhiszemű fél másik félnek adott dolog visszaszolgáltatása iránti követelését, de úgy is határozhat, hogy a másik fél a tilos szerződés alapján kapottat a székhelye, illetőleg lakóhelye vagy a tartózkodási helye szerinti községnek marasztalja. A társadalom javára való marasztalás szabálya alkalmazható esetünkre is: mégpedig szerintünk akkor, amikor a szerződés ellentéte az alapul szolgáló megegyezéssel olyan mértékben jutott kifejezésre, hogy ezzel a társadalmi közösség általános elveit sérti. Természetesen, csak ebben a föltevésben kerül számításba a szolgáltatásnak a társadalmi közösség, illetve a község javára való marasztalásának szankciója.

E feltevés gyakorlati alkalmazása valószínűleg nem is okoz gondot. A probléma egy másik téren tűnik fel, és pedig két irányban: az egyik arra vonatkozik, vajon a szerződésnek az öngazgatási megegyezéssel szembeni említett ellentéte mindig úgy kerül-e elbírálásra, mint egy akkora mértékű szerződésszegés, mely a szolgáltatás társadalom javára való marasztalásáról szóló rendelkezéseknek automatikus, minden további nélküli alkalmazását célozza, avagy csak meghatározott esetekben, a konkrét eset körülményeitől függően. Ha ugyanis ez az ellentét mindig az általános társadalmi érdekek megsértésének példája lenne, nem jöhetne számításba sem a megtámadhatóságról, sem pedig a kompromisszumos semmisségről szóló szabály alkalmazása, hanem csupán a semmisség legszigorúbb változatára vonatkozó rendelkezéseké, melyek esetében az egyéb szokásos semmisségi szankciók mellett a szolgáltatás társadalmi közösség javára történő marasztalásának szabálya is alkalmazásra kerül. Amennyiben a két említett aktus közötti ellentét csupán egyes konkrét esetekben ütközne a társadalom általános érdekeibe, ak-

kor a szolgáltatás társadalom javára való marasztalásának szankciója az illető esetekben jönne számításba. A másik irány a következő problémával kapcsolatos: amennyiben az öngazgatási megegyezést végrehajtó szerződés társadalmi-jogi személyek kötötték (és feltételezzük, hogy a szerződés ez esetben is ellentétben áll a forrásul szolgáló megegyezéssel s ez az ellentét egyúttal az általános érdeket is sérelmezi), felvetődik a kérdés, indokolt-e a szolgáltatás társadalom javára való marasztalása, mivel a rosszhiszemű fél szolgáltatásának tárgya már egyébként is társadalmi tulajdonban van.

Mellőzve a probléma részletesebb taglalását, úgy tetszik, hogy az első esetben a következő válasz adható. A kötelmi viszonyokról szóló törvény megfogalmazása a kényszerítő hangsúly ellenére sem szolgáltat alapot arra a következtetésre, hogy a szerződés és a származtató öngazgatási megegyezés közötti tartalmi ellentét minden esetben olyan intenzitású és természetű, hogy sérelmezi a közösség általános elveit. Ezt mutatja az a tény is, hogy a törvény nem mondja ki minden további nélkül a szerződés érvénytelenségét, hanem a származtató aktszal való összehangolásának a lehetőségére is utal. Magától értetődik, hogy ilyen összehangolásra kerülne sor, ha a szerződés tartalmának az öngazgatási megegyezéssel szembeni ellentéte akkora intenzitású (avagy olyan minősítésű) lenne, hogy ezáltal a társadalmi közösség alapelveibe ütköznék. Kétségtelen, hogy ebben az esetben szó sem lehet a szerződés bárminemű összehangolásáról, hanem a tilos szerződésekre vonatkozó legszigorúbb szankciók szabályai kerülnének alkalmazásra. Úgy tetszik, hogy a törvény helyes elvi megoldást szolgáltatott. Annál is inkább, mert előfordul, hogy a szerződés az alapul szolgáló megegyezés rendelkezéseitől csak egyes lényegtelen részletekben tér el, melyek nem sérelmezik a közrend és erkölcs fogalmait, de néha még a megtámadhatóság intézményéig sem jutnak el. A szerződést alapjától és keretétől való eltéréseinek ilyen esetére a törvény indokoltan csak az összehangolást látta elő, azt is csak lehetőségként, nem pedig kötelezettség formájában. Lehetőségként, de kizárólag akkor, amikor az eltérések annyira jelentéktelenek, elenyészőek és nem sértik a részvevők jogait és kötelezettségeit, hogy sem az öngazgatási megegyezés részvevőinek, sem a szerződő feleknek, de másoknak sincs összehangolási érdekük. A következtetés tehát, hogy a szerződésnek az öngazgatási megegyezéssel szembeni ellentéte nem hatol mindig a tilos szerződések területére, s emiatt a szolgáltatás társadalom javára való marasztalási szabálya sem kerül alkalmazásra a két aktus divergenciájának minden esetében, hanem csupán akkor, amikor az eset körülményeihez viszonyítva az ellentét intenzitása oly mértékben jut kifejezésre, hogy az sérti a társadalmi közösség alapelveit.

Igen összetett, s a társadalmi tulajdon fogalmába is behatol a társadalom javára való marasztalás kérdése, amikor a marasztalandó rosszhiszemű szerződő fél társadalmi szubjektum. Részletesebb vizsgálódás nélkül is kínálkozik egy megoldás, melyet, úgy tűnik, a társult munkáról szóló törvény és a kötelmi viszonyokról szóló törvény rendelkezései

egyaránt sugallnak. Úgy látszik, hogy az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény a társadalmi tulajdonban levő összes eszközökre nem irányozott elő egyöntetű jogállást. Különböző szabályok érvényesek a közhasználati dolgokra, melyeket rendszerint illetékes szervei útján a szélesebb társadalmi közösség igazgat, s a különleges használatban levő dolgokra (például a társultmunka-szervezet eszközei), melyeket a társult munka dolgozói irányítanak, s amelyekkel azok rendelkeznek. Nincs elvi akadálya annak, hogy egy és ugyanazon társadalmi tulajdonban levő eszköz, akár rendeltetésének (törvényi) módosítása, akár bírósági határozat következtében, megváltoztassa jogállását, függetlenül attól, hogy ez a változás lényegi jegyeire nincs kihatással, azaz esetünkben az elmarasztalt eszköz továbbra is társadalmi tulajdonban maradt. Így tehát, ha a szerződés tartalma annyira elüt a végrehajtandó öngazgatási meg egyezés tartalmától, hogy ez rendkívüli módon sérti a társadalmi érdeket — függetlenül attól, hogy a szerződést társadalmi-jogi személyek kötötték, s hogy a rosszhiszemű fél teljesítésének tárgya társadalmi tulajdonban van — lehetséges a különös használatban levő társadalmi eszköznek a szélesebb társadalmi közösség (a község) javára történő marasztalása. E megoldás indokoltságát az a tény is alátámasztja, hogy a társadalmi tulajdon, mely a rosszhiszemű fél szolgáltatásának tárgya, a marasztalással megváltoztatja jogállását, többé nem az adott társadalmi-jogi személy úgynevezett különleges használatában lesz (az illető jogi személynek ezen eszközökkel való rosszhiszemű rendelkezése miatt), hanem a dolog felveszi a közhasználatban levő társadalmi tulajdon jogállását, s rendelkezéséről a község megfelelő szervei döntenek, tehát a dolog feletti rendelkezési jog ezentúl a községet illeti meg.

Ezek szerint a szerződésnek a származtató öngazgatási meg egyezéssel szembeni ellentétére vonatkozó szankciók elvben közelebb állnak a semmisségi szabályokhoz (a támadásra jogosultak köre, a két aktus összhangjának kogens követelménye). Eközben egyidejűleg képviseltetnek a megtámadhatóság elemei is (az összehangolás és az érvényben tartás lehetősége stb.). A legsúlyosabb semmisségi szankciók akkor lépnek föl, amikor a két aktus közötti ellentét a társadalmi rendet és erkölcsöt sérti. Ilyenkor az eset körülményeihez mérten a község javára történő marasztalás szabályai alkalmazhatók. Ez utóbbi abban az esetben is számításba jön, ha az öngazgatási meg egyezést végrehajtó szerződés alanyai társadalmi-jogi személyek.

Ezek a szankciók értelemszerűen alkalmazhatók arra az esetre, amikor a szerződés tartalma jogállást szabályozó vagy általános öngazgatási aktussal áll ellentétben (a kötelmi viszonyokról szóló törvény 22. szakasza). Olyankor tehát elvben szintén a kompromisszumos, a megtámadhatóság elemeit is magában foglaló semmisségről beszélhetünk, kivéve, ha a szerződés érvényben tartását kizáró általános érdek megsértéséről van szó. Az ilyen ellentétről még azt szükséges elmondani, hogy a semmisség nem sújthatja a szerződő feleket, amennyiben nem volt tudomásunk arról, hogy a szerződés ellentétes az általános aktus (pl.

alapszabály-statútum) tartalmával. Ezért a szerződő felek jóhiszeműsége esetén a szerződés a törvény értelmében érvényes marad. A jóhiszeműsége kívül, a változatlan szerződés érvényben tartásához még egy feltétel szükséges: hogy a törvény különös esetben nem döntött másként a szerződés sorsáról. Úgy tetszik, hogy ezt a különös esetet éppen az a rendelkezés határozta meg, mely a szerződés és a végrehajtandó öngazgatási megegyezés kötelező összhangjáról beszél. Ez azt jelenti, hogy amennyiben a szerződés általános aktus jellegű, öngazgatási megegyezést hajt végre, módosítás nélkül nem maradhat mindig érvényben, vagy egyáltalán nem maradhat érvényben, ha azt a körülmények úgy követelik meg. (Így pl. az említett szakasz nem ad lehetőséget a szerződés érvényben tartására, függetlenül attól, hogy a felek jóhiszeműségének a feltétele megvan, azaz nem tudtak a szerződésnek az öngazgatási megegyezéssel szembeni ellentétéről. Más esetekben, amikor a szerződés az általános aktust nem közvetlen értelemben hajtja végre, a szerződés ellentétes tartalma ellenére is érvényben marad, amennyiben a szerződő felek jóhiszeműek voltak. A kötelmi viszonyokról szóló törvény c megoldása teljesen indokolt. A szerződő feleket nem kötelezi közvetlenül, hogy a szerződés megkötésekor megismerkedjenek a releváns öngazgatási aktusok tartalmával — jóllehet ez a gyakorlatban a fölösleges ellentétek és jogviták elkerülése végett ajánlatos és hasznos lesz —, hanem úgy értelmezhető, hogy a fél csak akkor rosszhiszemű, ha az öngazgatási aktus tartalmának tudatában, tudatosan az általános aktus rendelkezéseibe ütköző kötelezettségeket szerződött le.

III.

Ami annak a lehetőségét illeti, hogy a szerződés alapul és keretként, tehát forrásként szolgáljon az öngazgatási megegyezés számára, a következőket kell szem előtt tartani. Ezt a hipotézist nem kell teljesen kizárni, noha azt is tekintetbe kell venni, hogy a megegyezés és a szerződéskötés gyakorlatában sokkal ritkább eset lesz. Azoknak az eseteknek körét, melyeknél a szerződés és az öngazgatási megegyezés ilyen viszonya lehetséges, nehéz teljesen elvszerűen meghatározni. Mégis úgy tetszik, két esetcsoport létezik, melynél a szerződés az öngazgatási megegyezés forrása lehet: az elsőbe a törvény, mégpedig elsősorban a társult munkáról szóló törvény által kifejezetten előírt esetek tartoznak, a másodikba pedig azok, melyeknél a forgalmi műveletek láncában kialakult különleges tényálláshalmaz ilyen viszonyt teremtett.

A társult munkáról szóló törvény 309. szakasza kifejezetten előírja azt a ténylapot, melynél az öngazgatási megegyezés forrása a szerződésben lesz. E szakasz rendelkezései szerint: „A szerződéses szervezet alapítási szerződése alapján a dolgozók és az ügyvezető a társulásról öngazgatási megegyezést kötnek, mely részletesen szabályozza a szerződéses szervezetben érvényesülő egymás iránti jogaikat, kötelezettségeiket

és felelősségüket.” A szerződéses szervezet alapításáról szóló szerződést írásos formában kell megkötöni. (A társult munkáról szóló törvény 308. szakaszának 1. bekezdése.) Emellett az alapítási szerződésnek a törvény által előírt pontosan meghatározott elemeket is tartalmaznia kell, különösen a jogállásra vonatkozókat: a szervezet cégét, székhelyét, tevékenységét, továbbá az eszközök összegét és értékét, az ügyvezetőt és a társult dolgozókat, az eszközök társítása, valamint a társadalmi eszközökkel végzett munka alapján megillető jogokat és kötelezettségeket, a jövedelemelosztás módját, a társított eszközök visszaadásának módját, s a szerződéses szervezetnek harmadik személyek iránt vállalt kötelezettségeiért való felelősséget (A TMT 308. szakaszának 2. bekezdése). Ezek szerint a szerződéses szervezet létesítéséről szóló szerződés lényege, alakja és tartalma is arra utal, hogy itt a szerződés keretaktus, s hogy tartalmát tekintve az általános jogi aktus jegyeihez közelít, függetlenül attól, hogy a megkötés tekintetében megtartja a hagyományos értelemben vett szerződés jellegzetességeit, egy olyan aktusét tehát, mely egyedi jogi helyzeteket szabályoz. A szerződésnek ilyen elvi tartalma ellenére is az e szerződésen alapuló kötelezettségek túlnyomórészt kötelmi jellegűek, jóllehet kétségtelenül olyan elemeket is bevezetnek, melyek a szerződést újszerű jegyekkel ruházzák fel (ezek által a szerződés, társadalmi és öngazgatási jogi jegyet és szociális funkciót nyer).

Ezért lehetséges, hogy az így elgondolt szerződésből öngazgatási megegyezés megkötése iránti kötelezettség fakadjon, mely a szerződéses szervezet tagjainak jogait és kötelezettségeit részletesen fogja szabályozni.

A társult munkáról szóló törvény 309. szakasza erről a következőket mondja: az alapítási szerződés alapján a dolgozók és az ügyvezető öngazgatási megegyezést kötnek. Ez azt jelenti, hogy az öngazgatási megegyezés létrehozása alkalmával tiszteletben kell tartani azt az alapítási szerződést, mely az öngazgatási megegyezés alapjául szolgált. Az öngazgatási megegyezésnek összhangban kell lennie az alapítási szerződéssel.

Ezen a törvény által szabályozott eseten kívül a megegyezés és szerződéskötés gyakorlatában minden bizonnyal szükség lesz majd arra, hogy a szerződés legyen az öngazgatási megegyezés alapja és kerete. Erről valószínűleg a nemzetközi szerződések megkötésénél, a nemzetközi kereskedelmi műveletek példái alkalmával lehet majd szó. A külföldi elemet tartó jogviszony, azaz két szuverenitás kölcsönös viszonyán kívül is — a belső jogban is alkothatunk néhány hipotézist, melyeknél a szerződés lesz a keret és kiinduló aktus: ilyen eset a hosszú távú üzleti és műszaki együttműködésről szóló szerződés, a beruházási szerződés stb. Kétségtelen, hogy az ilyen esetekben is, jóllehet erre vonatkozólag nincs közvetlen törvényes rendelkezés, a származtató szerződéssel az öngazgatási megegyezésnek összhangban kell állnia.

Amennyiben a származtató szerződés és a származtatott öngazgatási megegyezés közötti viszony lehetséges, mégpedig a törvény által előírt esetekben, s olyan alkalmakkor, amikor a külföldi elem vagy két szu-

verenítés viszonya, vagy az üzleti műveletekről szóló szerződés keret, vagy esetleg elvi jellege ezt megköveteli, és ha a két aktus ilyen viszonyában kogens összhangot feltételezünk, feltehető a kérdés a származtatott megegyezés és a származtató szerződés ellentétére előírányzott szankciókat illetően. Erre az ellentétre szankciókat kimondottan sem a társult munkáról szóló törvény, sem a kötelmi viszonyokról szóló törvény nem ír elő. Saedes materiae az effajta ellentétre a kötelmi viszonyokról szóló törvénynek kellett volna szankciókat előírnia. Ebben a törvényben azonban idevágó rendelkezésekre nem akadunk. A társult munkáról szóló törvény 309. szakaszában lefektette az öngazgatási megegyezésnek a számára keretként és alapul szolgáló szerződéssel szembeni ellentéte egy lehetséges esetének alapjait, de nem írt elő szankciókat. A társult munkáról szóló törvény 588. szakaszában mégis találunk általános módon megfogalmazott szankciókat, melyek kétségtelenül alkalmazásra kerülnének, hogy ha az öngazgatási megegyezés és a szerződés ellentéte az általános érdeket és a társadalmi közösség általános elveit sértené: „Az olyan öngazgatási megegyezésnek, amelyet meg nem engedett érdek és cél megvalósítása végett, vagy meg nem engedett tárgyra vonatkozóan kötöttek meg, joghatása nincs.

Az öngazgatási megegyezés célja és tárgya akkor meg nem engedett, ha nincs összhangban az alkotmánnyal, vagy ha ellentétben áll a törvénnyel, vagy a szocialista öngazgatású társadalom erkölcsi elveivel.” Amikor tehát az öngazgatási megegyezésnek a szerződéssel szembeni ellentéte olyan tartalmú és intenzitású, hogy a társadalom általános elveit sérti, s a tilosság és a törvényellenesség mezejére lépett, ex tunc semmisség lép fel. Ez esetben, úgy tűnik, nem volna lehetetlen még a szélesebb társadalmi közösség javára történő marasztalás szankciója sem.

Taglalásra vár még a szankciók megállapításának problémája abban az esetben, amikor az öngazgatási megegyezésnek a forrásával való ellentéte nem extrém módon jut kifejezésre, s amikor ez az ellentét nem sérti a társadalom általános elveit. Ezt a területet a törvény szabályai nem fedik. Mégis úgy tűnik, hogy ez esetben is a kötelmi viszonyokról szóló törvény szabályai analóg vagy pontosabban e törvény komplementáris alkalmazását kell eszközölni, vagyis azon szabályokat, melyek arra az esetre vonatkoznak, amikor a szerződés hajtja végre a keretül szolgáló öngazgatási megegyezést. Ennek alapján eljutunk a megfelelő szankciókig, amikor a szerződés ellentétben áll a keretül és alapul szolgáló öngazgatási megegyezéssel. Eközben értelemszerűen érvényesek mindazok a szabályok, melyeket a kötelmi viszonyokról szóló törvény ír elő.

A jogi következményeket tehát, úgy tetszik, egyöntetűen kell meghatározni a szerződésnek az öngazgatási megegyezéssel szembeni ellentéte esetére is, és abban az esetben is, amikor az öngazgatási megegyezés következik a szerződés rendelkezéseiből. Ennek okát a következőkben kell kutatnunk. Nálunk a szerződés mint a fordalom eszköze jellegénél fogva nem válik külön a többi új eszköztől, mert társadalmi és jogi jelle-

ge (különösen a szociális tényezők) a szocialista társadalmi rendszerbe foglaltatik. Azokban a helyzetekben, amikor a szerződés szolgál az öngazgatási megegyezés forrásául, a szerződés olyan tartalmáról beszélünk, melyet a törvény kényszerítő szabályai határolnak körül. Ez a tartalom rendszerint elvi és általános jellegű (a szerződéses szervezet esete), vagy pedig különleges társadalmi-gazdasági jelentőségű (hosszú lejáratú beruházási szerződések), ezekre külön törvényes előírások érvényesek, ami biztosítja a társadalmi érdek védelmét.

IV.

A szerződés és az öngazgatási megegyezés mint a forgalom eszközei, általánosságban szemlélve két komplementáris aktus, a forgalomnak két olyan eszköze, melyek kölcsönösen, meghatározott forgalmi műveletek megvalósítása érdekében egymásnak alapul és keretként szolgálhatnak. Amikor az egyik aktus a forrásában, azaz a keretaktusban általános módon meghatározott anyagi kötelezettségeket hajtja végre a derivált aktusnak, függetlenül attól, hogy a szerződés vagy az öngazgatási megegyezés forog-e szóban, összhangban kell állnia a számára alapul és keretként szolgáló aktussal. A derivált aktusnak a forrásaktussal szembeni ellentéte esetében értelemszerűen és komplementárisan a társult munkáról szóló törvény és a kötelemi viszonyokról szóló törvényben előírányzott szankciók kerülnek alkalmazásra. Az ellentét intenzitásától és jogi tartalmától függően a szankciók a származtatott aktusnak az ellentét kigazítási lehetőségével eszközölhető érvényben hagyásától az ex tunc semmisségig terjednek, beleértve ez utóbbiba a rosszhiszemű fél szolgáltatásának a szélesebb társadalmi közösség javára történő marasztalását is, még abban az esetben is, amikor a derivált aktusként jelentkező szerződés vagy öngazgatási megegyezés részvevője társadalmi-jogi személy.

Jegyzetek

¹ Megjelent az Anali Pravnog fakulteta u Beogradu c. folyóirat 1978/3—5. számában.

² Az általános problematikára, az öngazgatási megegyezések módosítására és megszűnésére, a kötelemi jog szabályainak az öngazgatási megegyezésekre való alkalmazása, továbbá értelmezésére vonatkozólag lásd különösen: Cigoj dr Stojan: Nastanak, promena i prestanak samoupravnih sporazuma i društvenih dogovora. Strani pravni život 1977/99, 33—49. lap; Perović dr Slobodan: Način prestanka samoupravnih sporazuma. Uo., 49—65. lap; Loza dr Bogdan: Primjena pravila obligacionog prava na samoupravne sporazume. Uo., 77—85. lap; Popović dr Slavoljub: Odnos samoupravnog sporazuma prema drugim pravnim aktima. Uo., 13—23. lap; Stojanović dr Dragoljub: Tumačenje ugovora, samoupravnih sporazuma i društve-

nih dogovora. Uo., 85—96. lap; Košutić dr Budimir: Samoupravni sporazum kao izvor prava. Uo., 3—13. lap; Grupče dr Arsen: Kontrola ustavnosti i zakonitosti samoupravnih sporazuma. Uo., 23—33. lap, valamint az e munkákban idézett műveket.

³ Lásd dr. Slobodan Popović: Samoupravni sporazum kojima se utvrđuju materijalne obaveze učesnika i ugovori obligacionog prava. Samoupravno prave, Belgrád, 1978/2, 57. lap és másutt.

⁴ Lásd A kötetmi viszonyokról szóló törvény 120. szakaszának 1. és 2. bekezdését.

⁵ Lásd A kötetmi viszonyokról szóló törvény 119. szakaszát.

⁶ Lásd Magyar Közlöny. A Magyar Népköztársaság Hivatalos Lapja, Budapest, 1977. október 25., 78. sz. A módosított magyar Ptk. 209. törvénycikkének 1. és 2. bekezdése meghatározza, hogy:

„(1) Ha jogi személy szerződéskötéskor olyan egyoldalúan meghatározott általános szerződési feltételeket használ, amelyek részére indokolatlan egyoldalú előnyt biztosítanak, a sérelmes kikötést a külön jogszabályban meghatározott állami vagy társadalmi szerv a bíróság előtt megtámadhatja.

(2) A bíróság a megtámadás alapossága esetén a sérelmes kikötés érvénytelenségét — mindenkire kiterjedő hatállyal — megállapítja...” E szabály kiegészíti a Ptk. 201. törvénycikkének a (laesio enormis-t szabályozó) rendelkezését. Szembeötlik a megtámadhatósági koncepció elhagyása s egy, a semmisség és a megtámadhatóság közötti kompromisszum felé hajlás. A bíróságnak ugyan nincs meg a szerződés egybehangolására irányuló joga, mint a laesio-ról szóló „fő”-előírásban, de amennyiben megállapítja az értékegyenlőség elvének megsértését, meg kell semmisítenie a rendelkezést. Nem szükséges az egész aktust megsemmisíteni, hanem csupán a sérelmes kikötést: ez tulajdonképpen az általános ügyletviteli vagy szerződési feltételek egy részének kogens összehangolását jelenti. A korábbi 201. törvénycikk továbbra is ugyanolyan számozású és megfogalmazású, de már nincs előírva a szerződés közvetlen bírósági összehangolásának a lehetősége, ha nem a társadalmi-jogi személyek általános ügyletviteli feltételeinek és a szerződésnek a viszonyáról van szó, hanem csupán a természetes személyek és a társadalmi-jogi személyek szolgáltatásainak aránytalanságáról.

⁷ Lásd Blagojević—Krujlić: Komentar ZOO. SA, 1980. (324—328. lap) Dr. Martin Vedriš professzor e cikk szerzőjével folytatott polémiját. Elfogadván a kompromisszumos semmisségre vonatkozó álláspontot, Vedriš vitatja a szerződésen kívüli harmadik személyek összehangolási vagy megtámadási jogát.

Rezime

Regulisanje neusklađenosti samoupravnog sporazuma i ugovora

Ugovor i samoupravni sporazum kao instrumenti prometa uopšte posmatrano predstavljaju dva komplementarna akta, instrumenta prometa, koji jedan drugome mogu da posluže kao osnov i okvir radi realizacije određenih prometnih operacija. Kada jedan akt izvršava materijalne obaveze predviđene na opšti način u okvirnom aktu odn. izvorištu, derivirani akt, bez obzira da li je ugovor ili samoupravni sporazum u pitanju, mora biti u skladu sa aktom koji mu služi za osnov i okvir. U slučaju neusklađenosti deriviranog akta sa svojim izvorištem primenjuju se sankcije predviđene u Zakonu o udruženom radu u Zakonu o obligacionim odnosima na shodan i komplementaran način. U zavisnosti od intenziteta i pravnog sadržaja u tom neskladu, sankcije se kreću od mogućnosti održavanja deriviranog akta na snazi sa mogućnošću korigovanja odstupanja, do apsolutne ništavnosti ex tunc uključiv u oduzimanje predmeta u korist šire društvene zajednice čak i onda kada je ugovarač ili učesnik samoupravnog sporazuma kao deriviranih akata društveno pravno lice.

Резюме

Законная регулировка воспрещенного несоответствия самоуправительного соглашения и договора, являющихся друг другу основой и рамками

Самоуправительный договор является новым регулировочным инструментом в югославском законе. Его место в правовой системе определено Конституцией (1974. г.) и Законом об объединенном труде (1976. г.). Распространяясь на широкий спектр, этот правовой инструмент может стать источником права, если происходит из автономных нормативных компетенций трудящихся в предприятиях объединенного труда и других ассоциациях, и улаживает правила поведения общим способом. Кроме этих рамок, в которых имеет характер общего правового акта, самоуправительный договор может регулировать и индивидуальные правовые ситуации, при чем, ставя основу для субъективного права, получает черты отдельного правового акта. В этом случае самоуправительный договор может создать и материальные обязательства участвующих в обороте. В связи с тем, что и договор сохраняется как инструмент оборота, законодатель поставил принципы, на которых основываются отношения этих двух актов. Самоуправительное соглашение и договор являются дополнительными инструментами оборота. Они могут, кроме других отношений, служить друг другу основой и рамками в случае реализации оборотных операций. Когда один из этих актов выполняет материальные обязательства, уста-

новленные принципиальным образом в другом рамочном акте, Закон об облигационных отношениях (1978 г.) предписывает, что исходящий акт должен соответствовать рамочному акту, его осуществляющему. Однако, если все же существует несоответствие, тогда применяются санкции, чья интенсивность зависит от размеров и содержания этого несоответствия. Правовые последствия вращаются от сохранения договора (самоуправительного соглашения) т.е. от исходящего акта с возможностью коррекций его отступлений до абсолютного аннулирования этого акта. Если же сори этом очевидно наносится урон общественному интересу, тогда не исключается ни возможность отнятия предмета платежных возмещений в пользу более широкого общественного содружества, даже и тогда, когда договаривающийся или участвующий в обороте, заключивший исходящий акт, является общественным правовым лицом.